

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ GİRİŞ ÜNİTESİ

Şiir nedir?

Hayal, düşünce ve duyguların ritimli sözlerle ve zengin imgelerle oluşturulmuş etkileyici bir dille oluşturulan sanatsal bir türdür. Kesin bir tanım bulunmamaktadır. Çağdan çağa değişiklik gösteren bu türün öznel niteliklerden oluşması tanımını zorlaştırmıştır.

Şiir geleneği nedir?

Şairler kendilerinden önce oluşan edebi metinlerden az ya da çok etkilenirler. Bu çerçevede ortak zevk ve dil anlayışına sahip şairlerin ahenk ve şekil özelliklerini, imge ve temaları kullanarak oluşturduğu ortak şiir anlayışına **şiir geleneği** denir.

Şiirin Özellikleri

- İnsanın duygu dünyasına seslenir, insanda coşku uyandırır.
- Şiir düş gücüne, imgeye dayanır.
- Ahenkli ve etkili bir söyleyiş ön plandadır.
- Genellikle ölçülü, uyaklı olup dizeler halinde kaleme alınır.
- Her şiir oluştuğu dönemden izler taşır.

Tema:

Sanatsal metinlerde okura aktarılmak istenen temel duygu ve düşünceye tema denir. Tema, yoğun olarak işlenen duygular ve hayallerdir. Tema, soyuttur. Soyut kavram ve düşünceler temayı buldurur.

İmge:

Bir varlığı, kavramı, durumu daha canlı ve daha duygulu anlatmak için onu başka varlık, kavram veya durumların çizgileri ve şekilleri içinde tasarlayıştır.

Konularına Göre Şiir Türleri

1. Lirik Şiir:

- Aşk, hasret, özlem, gurbet, tabiat, ayrılık, vatan, din ve ölüm gibi konuların ele alındığı duygusal şiirlerdir.
- Okurun kalbine seslenen bu şiirlerde coşkulu bir duygusalılık vardır.
- Adını Eski Yunan edebiyatında bir çalgı aleti olan "Lir"den alır.

- Halk edebiyatında koşma, (Güzelleme) semai, varsağı, ağıt, ilahi;
- Divan edebiyatında gazel, şarkı ve mersiye lirik şiirlerdir.
- **Önemli temsilcileri:** Karacaoğlan, Fuzuli, Yunus Emre

2. Epik Şiir

- Coşkulu bir anlatımla savaş ve kahramanlık konularının ele alındığı şiir türüdür.
- Yunan edebiyatındaki epope sözcüğünden gelen epik şiirin en önemli örnekleri destanlardır.
- Koşmanın türlerinden olan koçaklama, destan ve varsağı bu türün önemli biçimlerindendirler.

Önemli temsilcileri: Köroğlu, Dadaloğlu

3. Satirik Şiir:

- Eleştiri şiiridir. Toplumun aksayan yönlerini, belli bir mevkideki insanların yaptıkları işleri, idarecileri, siyasetçileri iğneleyici sözler ve alaylı ifadelerle eleştiren şiir türüdür.
- **Önemli: Satirik şiir:** Halk edebiyatında taşlama, divan edebiyatında ise hiciv (hicviye), Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında ise yergi-tenkit isimleriyle bilinir.

Önemli temsilcileri: Kaygusuz Abdal, Nefi

4. Didaktik Şiir:

- Öğretici şiiridir.
- Ders vermek, bilgi aktarmak, öğüt vermek amacıyla daha çok dini, ahlaki, felsefi ve sosyal konularda yazılan şiir türüdür.
- Yunanca "didaktios" sözcüğünden türetilmiştir.
- Daha çok masal ve fabllarda karşımıza çıkar.

Önemli temsilcileri: Nabi, Kul Mesut, Şeyhi

5. Pastoral Şiir:

- Doğa güzelliklerini, kır ve çoban yaşamını anlatan şiir türüdür.
- Sade ve süsten uzak bir dille oluşturulan bu şiir Latince bir sözcük olan "pastoralis" kelimesinden gelir.

İdil: Bir çobanın ağzından yazılan ve çobanların aşkını anlatan pastoral şiirlere idil denir.

Eglog: Birkaç çobanın karşılıklı konuşmalarına dayanan ve kır yaşamı ile aşklarının ele alındığı şiirlere eglog denir.

İlk pastoral şiir: Abdülhak Hamit Tarhan – Sahra

6. Dramatik Şiir:

- Tiyatro metinlerinde kullanılan bu şiir türü daha çok karşılıklı konuşmalara dayanan bir şiir türüdür.
- Özellikle trajedilerde ve dramlarda kullanılmıştır.

NAZIM BİRİMİ

Şiirin tamamını oluşturan dizelerin oluşturduğu kümeye nazım birimi denir. Nazım birimi, dize sayısına göre gruplandırılırlar.

Dörde ayrılır:

1. Mısra (Dize):

Şiirdeki en küçük birimdir. Şiirdeki her satır bir dizeden oluşur. Dize, şiirin parçası olabileceği gibi bağımsız olarak da kullanılabilir.

Örnek: Zamanla nasıl değişiyor insan!

2. Beyit:

Divan şiirinde kullanılan bir nazım birimidir. İki dizeden oluşur ve kendi içinde bir anlam bütünlüğüne sahiptir.

3. Dörtlük:

İslamiyet öncesi Türk şiirinden Halk şiirine geçen bu nazım birimi de dört dizeden oluşur ve anlam bütünlüğü taşır.

4. Bent:

Üç veya daha fazla mısradan meydana gelen ve kendi içinde bir anlam bütünlüğü gösteren nazım birimidir. En az 3 mısradan oluşmakla birlikte dört, beş, altı mısradan da oluşabilir.

NAZIM BİÇİMİ

- Şiirin şekil özellikleridir.
- Şiirin nazım birimi, ölçüsü ve uyak örgüsü şiirin nazım biçimini belirler.
- Bazı şiirler şekil bakımından ayrılmazlar.
- Bu tür şiirleri de anlamsal açıdan yani nazım türlerine göre ayırabiliriz.

Türk Şiirinde Kullanılan Nazım Biçimleri

Halk Edeyatı Nazım Biçimleri	1. Anonim Halk Şiiri: Mâni, Türkü 2. Âşık Tarzı Halk Şiiri: Koşma, Semai, Varsağı, Destan 3. Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri: Divan, Kalenderi, Semai, Selis, Satranç, Veznihaar
Divan Edeyatı Nazım Biçimleri	1. Beyitlerle Kurulanlar Gazel, Kaside, Mesnevi, Kıt'a, Müstezat 2. Bentlerle Kurulanlar Tuyuğ, Rubai, Murabba, Şarkı, Muhammes, Terkiibent, Terciibent
Batı Etkisinde Gelişen Türk Edeyatı Nazım Biçimleri	Sone, Terzarima, Triyole, Balat, Serbest nazım

NAZIM TÜRÜ

Bir şiirde ele alınan konuya göre verilen addır. Şiirin nazım türü belirlenirken şiirde ele alan konuya bakılır.

DİKKAT: Nazım biçimi, şiirin şekil özelliklerine göre belirlenir; nazım türü de içeriğine göre belirlenir.

Nazım Biçimi: Nazım birimi, kafiye düzeni, ölçü vb.

Nazım Türü: İçerik (konu, tema vb.)

Türk Şiirinde Kullanılan Nazım Türleri

İslamiyet Öncesi Türk Şiiri Nazım Türleri	Koşuk, Sagu, Destan
Halk Şiiri Nazım Türleri	Âşık Tarzı Halk Şiiri Güzelleme, Koçaklama, Taşlama, Ağıt Anonim Halk Şiiri Ninni, Ağıt Dinî-Tasavvufi Halk Şiiri İlahi, Nefes, Deme, Nutuk, Devriye, Şathiye
Divan Şiiri Nazım Türleri	Tevhit, Münacaat, Naat, Mersiye, Methiye, Hicviye, Fahriye

Mahlas Nedir, Nasıl Bulunur?

Divan şairlerinde şairlerin kullandıkları takma ada **mahlas** denir. Mahlasın yer aldığı bölüme de **mahlashane** denir.

Şairler mahlaslarını genellikle şiirin son beyit veya dördlüklerinde ele alırlar. Şairin mahlasının geçtiği beyitlere **makta beyti** denir.

Tapşırma:

Halk edebiyatı şiirinde âşıkların adlarını ya da mahlaslarını kullandıkları dördlüğe verilen addır. Genellikle son dördlükte şairlerin isimleri yer alır ve bu dördlüğe de **tapşırma** denir.

Manzume:

Ölçü ve kafiye gözetilerek mısralarla oluşturulan metinlere denir. Kısacası manzume veya manzum şiir, hikâyenin şiirleştirilmiş halidir.

ÖNEMLİ:

Türk şiirinde manzum şiir denilince iki şair akla gelir: Mehmet Akif Ersoy ve Tevfik Fikret.

Nazire (Benzek):

Herhangi bir şair tarafından kaleme alınan ve çok beğenilen bir şiire başka bir şairin aynı ölçü ve kafiyeyle bir benzerini yazma işidir.

Ahenk Unsurları

Okunan bir şiirde sözcüklerin kulağa hoş gelmesi için oluşturulan ve belli kalıplarla kullanılan birçok unsur vardır.

1. ÖLÇÜ (VEZİN)

a) Hece ölçüsü

- Dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine dayanan ölçüdür.
- Milli ölçümüzdür.
- Türk şiirinde İslamiyet öncesinden beri kullanılmaktadır.
- Halk şiirinde genel olarak 7, 8 ve 11'li kalıpları kullanılmıştır.
- Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında ise Milli Edebiyatçılar ve birçok Cumhuriyet dönemi şairleri hece ölçüsünü kullanmışlardır.

b) Aruz Ölçüsü

- Hecelerin açık ya da kapalı olması kuralına dayanır.
- Ünlüyle biten heceler açık (.), ünsüzle veya uzun ünlüyle bitenler (-) ise kapalı hecedir.
- Arap edebiyatında ortaya çıkan bu ölçü bize İran (Fars) edebiyatından geçmiştir.
- Divan, Tanzimat, Servetifünun, Fecriati edebiyatında kullanılan bu ölçünün Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında da birçok kullanıcısı olmuştur.

c) Serbest Ölçü

- Kurationsız şiirdir.
- Hece ya da aruz ölçüsü yoktur.
- Ahenk; asonans, aliterasyon, tonlama ve vurguyla sağlanmaya çalışmıştır.
- İlk örnekleri Cumhuriyet döneminde Garipçiler (Orhan Veli Kanık) tarafından verilmiştir.

2. REDİF:

Aynı görev ve anlamdaki ekler, kelimeler ve kelime gruplarının dize sonlarında tekrarlanmasıyla oluşan ahenk unsurudur.

İki çeşit redif vardır. Ek halinde ve sözcük halinde redif.

Örnek:

Akıncılar yollar açar,

Altınordu iller açar...

Kızanlık'ta güller açar,

Balkanlara çıktığım yaz..

"açar" kelimesi sözcük halinde rediftir. Yazılışı ve anlamları aynı olan sözcükler rediftir.

yol – lar

il – ler

gül – ler

- ler eki de ek halinde rediftir.

3. Kafiye (Uyak):

- Bir şiirde en az iki dize arasındaki farklı anlam ve görevdeki seslerin oluşturduğu benzerliğe uyak (**kafiye**) denir.
- Kafiye genellikle dize sonlarında aranır.
- Sözcüklerin köklerinde aranır.
- Bir sözcüğün kökü ile diğer sözcüğün ekleri de kafiye olarak alınabilir.
- Yarım, tam, zengin, tunç ve cinaslı uyak çeşitleri bulunmaktadır.

KAFİYE (UYAK) ÇEŞİTLERİ

Kafiye (Uyak) Düzeni:

Kafiyelerin diziliş özelliğine kafiye şeması veya kafiye örgüsü denir. Kafiye düzeni belirlenirken birbiriyle kafiyeli dizeler aynı sesle gösterilir. Beş tür uyak düzeni vardır.

a. Düz Uyak:

.....a   .....a
.....a   .....a
.....a   .....a
.....a   .....b

Ben de duman olsam senin yerine,
Dağılsam dağların şu mahşerine;
Güzelin saçına ve gözlerine
Ben girsem, ben dolsam yayla dumanı!
Ömer Bedrettin Uşaklı

b. Mani Tipi Uyak

.....a
.....a
.....X
.....a

Bu dağlar mı o dağlar
Top sesleriyle çağlar,
O kanlı mâcerâyı
Söyler, söyler de ağlar.
Hüseyin Suad Yalçın

c. Çapraz Uyak

.....a
.....b
.....a
.....b

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikeyor;
Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.
Necip Fazıl Kısakürek

d. Sarmal Uyak

.....a
.....b
.....b
.....a

Belki rüyâlarındır bu tâze açmış güller,
Bu yumuşak aydınlık dalların tepesinde,
Bitmeyen aşk türküsü kumruların sesinde,
Rüyâsı ömrümüzün çünkü eşyaya siner
Ahmet Hamdi Tanpınar

Yarım Uyak	Dize sonlarındaki tek ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür.
Tam Uyak	İki ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür.
Zengin Uyak	İkiden çok ses benzerliğine dayanan kafiye türüdür.
Tunç Uyak	Dize sonundaki bir kelimenin başka bir dize sonundaki bir kelime içinde yer alması ile oluşan kafiye türü denir. Tunç kafiye ayrı bir kafiye türü olmayıp zengin kafiyenin bir çeşididir.
Cinaslı Uyak	Sesteş (yazılışları aynı anlamları farklı) kelimelerle yapılan kafiye çeşididir.

e. Örüşük Uyak

.....a   .....b
.....c   .....b
.....c
.....a   .....b

4. Asonans nedir?

Bir şiir parçasında aynı ünlü harflerin ahenk oluşturmak amacıyla sıkça tekrarlanmasıdır.
Örnek:
“Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?” dizesinde “a” ünlüsünün sık tekrarlanmasıyla asonans yapılmıştır.

5. Aliterasyon nedir?

Bir şiirde ünsüzlerin ahenk sağlamak amacıyla sıkça tekrarlanmasıdır.
Örnek:
“Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında” dizesinde “k” ve “s” ünsüzlerinin sık tekrarlanmasıyla aliterasyon yapılmıştır.

<http://edebiyatokulu.com/>

SÖZ SANATLARI (EDEBİ SANATLAR)

Edebiyatta anlatımı zenginleştirmek amacıyla sözü daha çarpıcı bir hale getirmek için benzetme esasına dayalı olarak oluşturulan söz ve anlam inceliğine edebi sanatlar denir.

1. Teşbih (Benzetme)

Sözü daha etkili duruma getirmek için aralarında benzerlik ilgisi kurulan varlık veya kavramlardan nitelikçe zayıf olanı güçlü olana benzetmektir.

Bir benzetmede dört temel unsur bulunur:

- Benzeyen (B) : Özellikçe zayıf olan
- Kendisine Benzetilen (KB) : Özellikçe güçlü olan
- Benzetme Yönü (BY) : Aktarılan özellik
- Benzetme Edatı (BE) :gibi, kadar, sanki güya vb.

NOT: Benzeyen ve kendisine benzetilen teşbihin asıl öğeleridir. Benzetme yönü ve benzetme edatı ise yardımcı öğelerdir. Yardımcı öğeler kullanılmadan da teşbih yapılabilir.

Bu öğelerin kullanılıp kullanılmaması açısından da dört çeşit benzetme vardır.

1. Dört öğesi de bulunan benzetmeye **ayrıntılı (tam) teşbih** denir.

Örnek: Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik

2. Benzetme yönü bulunmayan benzetmeye **kısaltılmış teşbih** denir.

Örnek: Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!
Sevdam rüzgâr gibiydi.

3. Benzetme edatı bulunmayan benzetmeye **pekiştirilmiş teşbih** denir.

Örnek: Köyler, ufka dizilen tozlanmış birer resim;
Yollar, köyleri saran eskimiş çerçeveler
Aşk bir ateştir yakıp kavuran

4. Benzeyen ve kendisine benzetilenle yapılan benzetmeye de güzel benzetme veya **yalın teşbih (teşbih-i belîğ)** denir.

Örnek: Gümüş bir dumanla kapandı her yer
Zeytin gözleriyle etrafa bakıyordu.

Teşbih (Benzetme) Örnekleri

Yeni gelen arabalar gelin alayı gibi sıralandı.

Ağzımda bal gibi tatlı bir türkü...

Değirmen misali döner başım.

Annemin keki altın gibi sararmıştı.

Biliyorum, şiir bir pencere kuşudur.

Kutu gibi bir dairede oturuyorlar.

Yollar köyleri saran eskimiş çerçeveler
Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik.
Yıldırım gibi bir şehre girdik yedi koldan
Askerlerimiz aslan gibi kuvvetlidir.

Örnek İnceleme 1

Yavru keklik gibi kaynar eğlenir,
Mis kokulu yağlar ile yağlanır,
Sabah, akşam türlü yazma bağlanır,
Eğip geçer yeşilbaşın sevdiğim.

Benzeyen: Sevgili

Kendisine benzetilen: Yavru keklik

Benzetme yönü: oynaması

Benzetme edatı: gibi

Örnek İnceleme 2

Bu sesler dokunuyor en ağrıyan yerime,
Bir eski çıban gibi işliyor içerime.
(Ayak Sesleri/ Necip Fazıl Kısakürek)

Benzeyen: Sesler

Kendisine benzetilen unsur: Eski çıban

Benzetme yönü: Batmak, işlemek

Benzetme edatı: gibi

2. İstiare (Eğretileme)

Benzetmenin bir türüdür. Benzetmenin sadece tek öğesiyle yapılır. Benzeyen ya da kendisine benzetilenin yalnız birinin kullanılmasıyla yapılan edebî sanattır.

ÖNEMLİ:

Şiirde istiare olması için üç önemli nokta vardır:

- Benzetme amacının bulunması
- Sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılması
- Sözcüğün mecaz anlama gelmesini sağlayan bir durumun bulunması

İkiye ayrılır:

a) Açık istiare

Yalnızca kendisine benzetilenle yapılan istiairedir. Yani güçlü olanın söylendiği istiare türüdür.

Örnekler

Yüce dağ başında siyah tül vardır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?

Yine nice fidan bu toprak için toprağa düştü.

Havada bir dost eli okşuyor derimizi

Sabahtan uğradım ben bir güle

Saçlarına yıldız düşmüş

Örnek İnceleme

"Bir hilal uğruna ya Rab ne güneşler batıyor."

Benzeyen: Asker – kullanılmamış

Kendisine Benzetilen: Güneş – kullanılmış

Güneş sözcüğü asker yerine kullanılmıştır. Burada benzeyen asker kullanılmamış, kendisine benzetilen güneş kullanılmıştır. Bu tür benzetmelere açık istiare denir.

b) Kapalı İstiare

Benzetmedeki güçsüz olanın söylenip güçlü olanın söylenmediği istiare türüdür. Burada sadece benzeyen kullanılmakta, kendisine benzetilen kullanılmamaktadır.

Örnekler

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Can kafeste durmaz uçar/Dünya bir han konan
göçer
Yapraktan saçlarını yerlere yaymış/Sonbahar
ağlıyor ayaklarında
Kitaplar insanı kanatlandırır.

Örnek İnceleme

Dağlar dalgalanmakta, bayrak değil.

Yukarıdaki mısradaki "dağlar" sözcüğü dalgalanma yönüyle deniz dalgalarına benzetilmiştir. Fakat benzeyen (dağlar) sözcüğü kullanılırken kendisine benzetilen (dalgalar) kullanılmamış ve kapalı istiare yapılmıştır.

Açık istiare	Kapalı istiare
Benzeyen yok	Benzeyen var
Kendisine benzetilen var	Kendisine benzetilen yok

3. Mecazımürsel (Ad Aktarması)

Benzetme amacı güdülmeden bir sözün başka bir sözün yerine kullanılması sanattır. Mecazımürselde birçok anlamsal ilişki bulunmaktadır. Bunları örnek cümlelerle anlatalım.

* *Nedir üç dört alın? Bir yurdun alınından boşansın ter.*
(Yurt sözcüğüyle orada yaşayanlar kastedilmiştir. Yer-insan ilişkisi)

* *Uzun zamandır tencere kaynıyordu.*
(Tencere kaynamaz, içindeki kaynar. İç – dış ilişkisi)

* *Bu akşam Yahya Kemal okudum koltuğumda.*
(Yahya Kemal'in eserleri kastedilmiştir. Yazar-eser ilişkisi)

* *Zil çalınca öğrenciler hızla derse girdiler.*
(Derse derken sınıf kastedilmiştir. Durum – yer ilişkisi)

* *Bereket yağar tarlalara nisanda*
(Bereket, sözüyle yağmur kastedilmiştir. Neden-sonuç ilişkisi)

* *Araba bozulunca yolda kaldık.*
(Bozulan motordur. Burada bütün söylenerek parça kastedilmiştir. Bütün – parça ilişkisi)

Biraz daha örnek

- Ankara, yeni ekonomi önlemleri alıyor.
- Deniz güzel... geceler, çeşmeler serin ...
- Çalışma odasının duvarında Da Vinci asılı!
- Eldivenlerimiz bu akşam şampiyonluk maçına çıkacak.
- Anadolu çok ağlamış, çok gülmüş.
- Telefonunu söyle de yazalım.
- Yıllar geçse de üstünden/Bu kalp seni unutmuyor mu?
- Sivas mandayı kabul etmedi.
- Buraya gelmeden önce mutlaka eve haber ver.

4. Teşhis (Kişileştirme)

İnsan dışındaki varlık ve kavramlara insana ait duyuş ve davranış özellikleri yükleme sanatıdır. Kısacası insan dışındaki varlıklara insan özelliği verilmesidir.

Önemli: Kişileştirmenin olduğu her yerde kapalı istiare de vardır.

Örnekler

Dinle yolcu bu su onun sesidir/Sinsi adımlarla akşam yürüyor.

Arıyor batan güneş, seni dağlar ardında.
Soruyordu yıldızlar, sevdiğim nerde?

Örnek İnceleme

Haliç'te bir vapuru vurdular dört kişi
Demirlemişti, eli kolu bağlıydı, ağlıyordu. (Atilla İlhan)

(Bu dizelerde yer alan vapur sözcüğü kişileştirilmiştir. İnsana özgü olan ağlamak kavramı vapura yüklenmiştir.)

5. İntak (Konuşturma)

İnsan dışındaki varlıkların insan özelliği verilerek konuşurulması sanattır.

UYARI: İntak sanatının olduğu her yerde teşhis sanatı da vardır.

İntak ile teşhisi karıştırmayalım. Teşhiste insan dışındaki varlıklar konuşulmaz; ama intakta konuşurlar.

Örnekler

Dal bir gün dedi ki tomurcuğuna:

— Tenimde bir yara işler gibisin.

Ahmet Kutsi Tecer

“Adam uzattı elini
Mor menekşe bağırdı:
Dokunma!”

Horoz kafasını kaldırdı: Ne oldu, neyden
kaçıyorsun?

“Karıncı Ağustos böceğine; yazın çalan kışın
oynar.” dedi.

6. Tenasüp (Uygunluk)

Anlamca ilgili kavramların bir dizede ya da dörtlükte birlikte kullanılmasına tenasüp denir.

Örnek:

Yersin, ıçersin sofrasından, üç yüz senedir,
Kuvvetlisin ama kuvvet hak değil.
Bakımsızlıklarla göçüp gitmiş bir cihan.

Yemek, içmek ve sofraya sözcükleri anlamca
birbiriyle bağlantılı olduğu için tenasüp sanatı
vardır.

Örnek:

“Yine bahar geldi bülbül sesinden
Sada verip seslendi mi yaylalar
Çevre yanın lale şümbül bürümüş
Gelin olup süslendi mi yaylalar”

Altı çizili sözcükler birbiriyle bağlantılı olduğu için
tenasüp sanatı vardır.

Örnek:

Yürü beyler çenge harbi çalınır
İyi kötü bu meydanda bilinir
Kılıç değer adam iki bölünür
Nusret bizim beyler neci paşa ne

Altı çizili sözcükler savaşla ilgili kelimeler olduğu
için bu sözcükler arasında tenasüp sanatı vardır.

Örnek:

Kapunda hâsil itdi bu devâsuz derdi hep gönlüm
Ne derde mübtelâ oldu dil-i bîmârı görsünler

Altı çizili sözcükler arasında anlamsal açıdan
bağlantı olduğu için tenasüp sanatı vardır.

7. Tezat (Zıtlık – Karşıtlık)

Bir şiirde birbirine zıt olan duygu, düşünce, hayal
ve durumları bir arada kullanmaya tezat denir.

Örnekler:

Neden böyle düşman görürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

“Derman arar iken derde düş oldum
Ağlama gözlerim Mevla kerimdir.”

Akıştı demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!

Cihânın yüzünü güldürmüş iken lutf u ihsânın
Revâ mı ben duâkârın gibi bir nüktedân ağlar

8. Telmih (Hatırlatma – Anımsatma)

Bir şiirde hemen herkes tarafından bilinen bir
efsaneyle, masala, dini karakterlere, tarihteki
olaylara veya bilinen bir kişiliğe gönderme
yapılarak sözün pekiştirilmesi sanatına **telmih**
denir.

Örnek İnceleme

“Çok ağladım *Mecnun* gibi çöllerde
Ferhat gibi şirin yardan ayrıldım.”

Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü gibi *Leyla* ile
Mecnun ve *Ferhat* ile *Şirin* hikâyelerine atıfta
bulunarak aşığın çektiği acıların büyüklüğünden
bahsedilmiştir.

Örnek İnceleme

“Vefasız Aslı'ya yol gösteren bu,
Kerem'in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu,
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi.”

Faruk Nafiz Çamlıbel

Kerem ile Aslı hikâyesine atıfta bulunulmuş olup
telmih sanatı yapılmıştır.

Örnek İnceleme

“Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi!
Bedr’in aslanları ancak bu kadar şanlı idi!”
Mehmet Akif Ersoy

Peygamber Efendimiz dönemindeki Bedir Savaşına atıfta bulunularak Çanakkale Savaşındaki askerler övülmüştür.

Örnek İnceleme

“Gitmek istediğin yer Kızıldeniz’se gülüm
Git öyleyse Musa’nın iziydi terk ettiğin.”
Nurullah Genç

Beyitte Hz. Musa’nın Kızıldeniz’i asasıyla iki yarması olayına atıfta bulunularak telmih sanatı yapılmıştır.

9. Hüsnütalil (Güzel nedene bağlama)

Bir olayı gerçek nedeni dışında hayali ve estetik bir başka olaya çoğunlukla da güzel bir nedene bağlama sanatına Hüsnütalil denir.

Örnek İnceleme

O çay ağır akar, yorgun mu bilmem?
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem?

Bu dizelerde de görüldüğü gibi çayın ağır akmasının nedenini yorgun olmasına bağlamaktadır.

Örnek İnceleme

Sen gittin diye/Ağlıyor gökyüzü durmadan

Şair sevgilinin gidişinden dolayı gökyüzünün ağladığını belirterek Hüsnütalil sanatı yapmıştır.

Örnek İnceleme

Halk güneşe baksa gözleri dolar, ağlamaya başlar.
Çünkü güneşi görünce insanın hatırına o ay yüzü gelir.

Sevgilinin hatırlanması aşığın güneşe bakmasıyla özdeşleştirilerek güzel bir nedene bağlamıştır.

Örnek İnceleme

Yeni bir kıtada yem vermek için atlarına
Katılmışlardı binlerce atlı fetih rüzgârına

Fetih için yola çıkan askerlerin bu davranışını atlarına yem vermek gibi bir güzel nedene bağlayarak Hüsnütalil sanatına başvurmuştur.

Örnek İnceleme

Öyle yürekten ağladı ki
Göz yaşları gülü ala boyadı.

Gülün renginin kırmızı olmasına rağmen şair göz yaşlarından dolayı gülün bu renge büründüğünü söyleyerek bu olayı güzel bir nedene bağlamıştır.

10. Tecahüliarif (Bilmezden gelme)

Bilinen bir olay veya durumu bilmez görünme, bilmezlikten gelme sanatına denir.

Örnek İnceleme

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?

Şair, şakaklarındaki akların kar olmadığını; yaşlanmış, çizgili yüzün kendisine ait olduğunu bildiği hâlde bilmezlikten gelmektedir.

Örnek İnceleme

Bu eller miydi kesen mavi serçeyi?
Birkaç damla kan ki zafer ve kahramanlık
Yorganın altına saklanarak
Bu eller miydi sevmeyen geceyi?

Bu dörtlükte şair serçeyi kesen ellerin kendisine ait olduğunu bilmezlikten gelerek edebi bir dil kullanmaya çalışmıştır.

Örnek İnceleme

İnsan ağlar geçmişine hep matem tutar
Acaba bize acır da gelir mi anılar utancından

Şair anıların geri gelmeyeceği bilmesine rağmen anıların kendisine acıyıp geri geleceğini ümit etmiştir. Burada bilmezlikten gelme sanatına başvurulmuştur.

Örnekler

“Ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
Bu şehir o eski İstanbul mudur?”

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?

Eğilmiş arza kanar muttasıl kanar güller,
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller.
Sular mı yandı neden tunca benziyor mermer?

11. Kinaye (Değınmece)

Gerçek anlamının da düşünölebileceği bir sözün mecaz anlamda kullanılmasıdır. Kinaye, hem gerçek hem mecaz anlamın bir arada kullanılması sanatı olup asıl anlatılmak istenenin mecaz anlam oluşudur.

Gerçek anlamın mecaz anlama gelecek şekilde kullanılması sanatına denir. Daha çok atasözü ve deyimlerde kullanılır.

Örnek inceleme

Gene parmağım ağzımda kaldı
Masumluk akıyordu yüzünüzden
Behçet Necatigil

“Parmağım ağzımda kaldı.” ifadesi hem gerçek anlamda hem de mecaz anlamda kullanılabilir. Ancak burada mecaz anlam kastedilerek çok şaşırmış olma anlamı aktarılmaya çalışılmıştır.

Örnek inceleme

Bu zor günlerinde onların ellerinden tutmalıyız.

Ellerinden tutmak deyimini hem gerçek hem mecaz anlamda kullanılır. Burada yardım etmek anlamında kullanılarak kinaye yapılmıştır.

Örnek inceleme

Onu öyle görünce başımдан kaynar sular dököldü.

Gerçek anlamından sıyrılarak şaşırmak, hayrete düşmek anlamında kullanılarak bu sanata başvurulmuştur.

Örnek inceleme

“Ben toprak oldum yoluna
Sen aşırı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırlı dağlar mısın”

Yunus Emre

Taş bağırlı dağlar ifadesinde olduğu gibi dağların taşlardan oluştuğu bilinmektedir. Ancak şair burada bu sözü mecazlı olarak kullanarak kinayeye başvurulmuştur.

Kinaye İlgili Örnek Cümleler

- Lekenin bulaşması kolay, çıkması güçtür.
- Kimse kimsenin kamburunu taşımaz.
- “Ne de olsa kışın sonu bahardır.
- Bu da gelir bu da geçer ağlama...”
- Düşene el uzatmak gerek.
- Onu görünce yüzüm kızardır.
- Amcam ununu eleyip eleđini astı.
- Taşıma su ile değirmen dönmez.

12. Tevriye (Amacı gizleme)

Birden çok anlamı olan bir sözün uzak anlamını kastederek kullanmaya tevriye denir. Tevriyede asıl önemli olan anlam sözün uzak anlamıdır.

ÖNEMLİ: Tevriyede mecaz anlam olamaması açısından kinayeden ayrılır. Tevriyede her iki anlam da gerçektir.

Örnek inceleme

“Âvazeyi bu âleme Davud gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”

Baki’ye ait olan bu dizede şair, kendi adı da olan “baki” sözcüğünü “sonsuz” anlamını kastederek kullanmıştır.

Örnek inceleme

“Bana Tahir Efendi kelp demiş
İltifatı bu sözde zahirdir
Maliki mezhebim benim zira
İtikatımca kelp tahirdir.
Şair Nefi

Kelp köpek, tahir temiz demektir. Amaçlanan anlamı ise Tahir Efendiye köpek demek istemesidir.

Örnekler

Gül yağını eller sürünür çatlasa bülbül

O güzel yüzün benli de, göğsün niye bensiz?

Baki çemende hayli perişan imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rüzgârdan (yel ve zaman)

Sarımsak da acı amma evde lazım bir dişi.

Halimden yalnız uyuyanlar anlar.

13. Tariz (İğneleme - Taşlama)

Bir sözü tersini kastederek kullanma, bir konuyla alay etme veya abartarak eleştirme sanatıdır.

Örnek inceleme

Bir nasihatim var zamana uygun
Tut sözümü yattıkça yat uyanma
Meşhur bir kelamdır sen kazan sen ye
El için yok yere ateşe yanma

Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın güleni
Bir saatte söyle yüz bin yalanı
El bir doğru söz söylerse inanma
Huzûrî

Burada şair **Huzûrî**, bireyden yola çıkarak toplumsal bir olayı tam tersini kastederek anlatmaya çalışmıştır. Şair, çalışın kimseye yardım etmeyin; yalan söyleyin ve herkesi ağlatın demiştir. Ancak burada bu söylediklerini alaycı bir dille ifade ederek tam tersini kastetmiştir.

Örnek inceleme

Bu ne kudret ki elifbayı okur ezberden.
Çok güzeldir her ay bir estetik geçirir.
Sekizimiz odun çeker, dokuzumuz ateş çeker
Kaz kaldırmış başın bakar kırk gün oldu kaynamaz

Elifba, Kur'an'ın başlangıcı yani alfabe demektir. Ezberlemek çok zor değildir. Ama şair burada, alaycı bir ifadeyle eleştirdiği kişinin hiçbir şey bilmediğinin güzel bir dille iğneleyerek anlatmaya çalışmıştır.

14. İrsalimesel (Atasözü – Vecize – Özdeyiş)

Yazılan bir şiir metninde atasözlerine ya da özdeyişlere yer vermeye denir. Bu sözler özlü sözlerdir.

Örnek inceleme

Gün de doğar gün de doğar
Bir gün mutlaka gün doğar
Gün doğmadan neler doğar
Gün doğmadan Şehzadebaşında
Sezai Karakoç

Yukarıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi “Gün doğmadan neler doğar.” ifadesi bir özlü sözdür. Bundan dolayı da İrsalimesel sanatına başvurulmuştur.

Örnekler

“Balık baştan kokar.” bunu bilmemek
Seyrani gafilin ahmaklığından

Bed asla necabet mi verir hiç üniforma
“Zerdüş palan ursan eşek yine eşektir.”

15. Mübalağa (Abartma)

Etkili bir söyleyiş için bir durum olay ya da varlığın olduğundan büyük ya da küçük göstererek aktarılmasına denir.

“Gözlerimin yaşı sel oldu gitti
Zülfünden bir köprü kurduramadım.”
Aşık Mahzuni

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
Mehmet Akif Ersoy